

Maak kennis met het Bouwprogramma

Versnellen naar een circulair Zuid-Holland

iCircl
Circulair ontwikkelaar

contact@icircl.nl
06-15229283

Voorwoord

Een flinke opgave

In Nederland wordt flink gebouwd de komende tijd, zo ook in Zuid-Holland. Steden worden verdicht, meer ruimte komt er om te wonen, en bedrijventerreinen worden intensiever gebruikt. Vaak worden bestaande panden verbouwd en getransformeerd tot nieuwe bestemmingen.

Veel aandacht is daarbij voor verduurzaming, energieneutraal maken en het opnieuw gebruik van bouwmaterialen of die biobased zijn. Dat is hernieuwbaar materiaal van biologische oorsprong. Een flinke opgave met veel kansen voor innovatie. Zuid-Holland wil de meest innovatieve regio van Nederland zijn en bij de meest concurrerende regio's van Europa blijven horen. Door samen te werken tussen verschillende sectoren geloven wij dat we niet alleen sneller aan de bouwopgave kunnen voldoen, maar ook circulair en klimaatneutraal.

Het doet mij dan ook veel plezier dat ik hier het Bouwprogramma van Cirkelstad mag aankondigen. Dat het netwerk rond circulair bouwen hard groeit, is onder andere te zien aan de 4 actieve cirkelsteden in onze regio: Leiden (Regio 071), Den Haag, Rotterdam en Drechtsteden. In een Cirkelstad werken opdrachtgevers, gemeenten, bouwbedrijven, architecten en toeleveranciers samen aan circulair bouwen. Samen bouwen ze een kennis- en ervaringsbasis die vervolgens regionaal en nationaal gedeeld worden. Zo profiteren andere regio's van onze inzichten en netwerken en wij van de inzichten en netwerken van andere regio's.

Ik kijk uit naar de concrete circulaire bouwprojecten waarin slim en biobased materiaalgebruik centraal staat om de CO2-voetafdruk van gebouwen en infrastructuur te verlagen. En ik verheug me op het maken van circulaire schoolgebouwen, die gezond en comfortabel voor de kinderen en de docenten zijn.

Adri Bom, gedeputeerde circulaire economie Zuid-Holland

Dat we in dit proces samen op kunnen trekken maakt mij trots. De provincie Zuid-Holland is niet alleen inhoudelijk partner maar ondersteunt het bouwprogramma ook financieel vanuit de regeling Regionale Netwerken voor Innovatie. En zo maken we Zuid-Holland elke dag beter.

‘We bieden versnelling in de circulaire bouwweconomie’

Nico van Hoogdalem, aanjager Bouwprogramma Zuid-Holland

Cirkelstad heeft met de Provincie Zuid-Holland het driejarige bouwprogramma opgesteld. Nico van Hoogdalem van Stichting iCircl is gevraagd om het bouwprogramma operationeel te maken en te leiden. Nico noemt zich een verbinder en iemand die de vraag achter de vraag organiseert. “De kracht van het programma is dat wij op projectniveau meedraaien. Kennis en ervaring nemen we meteen mee naar het volgende project. Zo kunnen we met bedrijven, overheden en kennisinstellingen (in deze krant kom je er verschillende tegen) in versnelt tempo de stap zetten van lineair naar circulair.”

Als het gaat om de nieuwbouwopgave en het verduurzamen van de bebouwde omgeving is de opgave in de provincie Zuid-Holland enorm. “Gebouwen moeten van het gas af, nieuwe gebouwen moeten losmaakbaar worden gebouwd waardoor er geen afval meer geproduceerd wordt maar ieder gebouw op zichzelf een grondstoffenbank is. Zo er zijn heel veel bouw en gebieds-gerelateerde vraagstukken waar partijen mee aan de slag moeten. Tegelijkertijd zie je partijen worstelen met de vraag hoe ze dat moeten aanpakken.

Inmiddels”, legt Van Hoogdalem uit, “hebben wij bij Cirkelstad door het hele land partners met kennis en ervaring om de marktvraagstukken en circulaire ambities te ondersteunen waar de iCircl opdrachtgevers gebruik van kunnen maken. Met die kennis helpen we bij het formuleren van de juiste vraag waarmee de opdracht gevende partij naar de markt kan gaan. Maar we kunnen ze ook bijstaan bij het contracteren of het circulaire geweten zijn bij de uitvoering. Met de opgedane

kennis en ervaringen kunnen vervolgens anderen weer leren.”

Ervaring

Met het Bouwprogramma Metropool Regio Amsterdam (MRA) heeft Cirkelstad/C Creators nu ruim twee jaar ervaring. Inmiddels omvat dat programma een groot aantal projecten waar de circulaire kennis en ervaring van Cirkelstad wordt toegepast. “Het voordeel daarvan is”, benadrukt Van Hoogdalem, “dat we de lessen die daar zijn geleerd nu in het Bouwprogramma Zuid-Holland kunnen toepassen.”

Een voorbeeld daarvan is om bij gebiedsontwikkelingen integraal voor zowel bouw, mobiliteit, energie, klimaat en ondergrondse en bovengrondse infra, direct hele specifieke vragen te stellen waardoor men sneller tot duidelijke circulaire ambitie komt. “Met deze ambitie kan je marktpartijen uitdagen om de ontwikkeling zo circulair mogelijk te maken. “Daardoor kun je sneller de juiste dingen doen.”

Het is de taak van Van Hoogdalem om vraagstukken op te halen. “Als voorman van het Bouwprogramma ga ik met de gehele bouwketen, van opdrachtgever en beheerder tot aan de maakindustrie aan de slag om bouwprojecten met een circulaire ambitie te realiseren”. Het team van iCircl ondersteunt alle vraagstukken van overheden, project en gebiedsontwikkelaars en de uitvoerende bedrijven in de bouwketen om de projecten circulair te maken.” Hij streeft in eerste instantie naar zo'n tien projecten die opgepakt gaan worden.

Ondersteunen

Behalve Cirkelstad en het Bouwprogramma zijn ook ACCEZ en Innovation Quarter in de provincie ondersteunend aan de circulaire ambities. Hij ziet op dat vlak veel mogelijkheden om samen te werken. “We volgen ons eigen programma maar ondersteunen waar mogelijk de partijen die eveneens een aanjaagfunctie binnen de circulaire bouwwereld kunnen hebben. Zo zijn we bijvoorbeeld onlangs in Rotterdam ook een strategische samenwerking met BlueCity aangegaan.” Zo ontstaat er volgens hem ook steeds meer beweging rond circulariteit en worden innovaties waar mogelijk gezamenlijk aangejaagd.

“Lange tijd werd de doelstelling ‘Nederland in 2050 circulair’ gezien als ‘dat zal wel en komt wel een keer’. Maar het begint bij bedrijven meer te leven. Je ziet bij alle partijen het gevoel en de urgentie ontstaan ‘we moeten er iets mee’ en wij worden steeds beter in het ondersteunen.”

‘Een goede aanjager is altijd welkom’

Dennis Hauer – Architect director bij Urban Climate Architects

Urban Climate Architects is een architectenbureau dat dit jaar precies tien jaar bestaat en werkt aan het circulair ontwerpen van vastgoed. “We komen voort uit het verdichten en verduurzamen van vastgoed in de bestaande stad” vertelt Dennis Hauer. “We geloven erg in de kracht en meerwaarde van een stad, en zien in die omgeving veel mogelijkheden en kansen.” Het bouwprogramma Zuid-Holland biedt bij uitstek de gelegenheid om kennis te delen en van elkaar te leren.

Het ontbreekt volgens Hauer in de sector aan een goede aanjager van innovatie. “Dat zou veel beter op sectoraal niveau opgepakt kunnen worden. Bijvoorbeeld in een bouwprogramma. Als daar budgetten in zijn opgenomen of een bepaald programma die die kennis en expertise project overstijgend door kan ontwikkelen, kan het vervolgens vermarkt worden.” In het begin werkte het bureau vooral aan kleinschalige projecten. “Daar zag je dat we een soort logische methodiek

ontwikkelde om te werken binnen de complexiteit van de bestaande stad. Reversibel bouwen, wat wil zeggen; wat je op de bouwplaats in elkaar zet, moet ook in omgekeerde volgorde weer te demonteren zijn om elders opnieuw te gebruiken. In de basis eigenlijk al circulair.” Toch wordt deze werkwijze nog niet door iedereen opgepakt.

Met de groei van het bedrijf groeide ook de projecten. “Je ziet dat bij een schaa sprong reversibel

bouwen een stuk complexer wordt, simpelweg omdat je moet opboksen tegen geoptimaliseerde bouwsystemen die niet makkelijk weer uit elkaar te halen zijn of kunnen worden hergebruikt. Het blijft ook voor ons een uitdaging om daar stappen in te maken.”

De bouwsector wordt nog weleens conservatief genoemd. Toch ziet Hauer vooral bij middelgrote bouwbedrijven met wie hij regelmatig projecten doet, veel innovatie. “Ze willen graag meedenken hoe je bepaalde zaken ook op een andere manier kan doen.” Toch is het vooral de organisatie van de bouwplaats zelf en het hele component bouwplaatskosten waar volgens Hauer veel winst te behalen valt. “Door simpel te kijken hoe je een project het meest efficiënt in kunt richten, zoals we dat gewend waren bij kleinere projecten, valt er veel winst te behalen.”

‘Digitaliseren van het vastgoed is de basis’

Pablo van den Bosch – Board Member Madaster Foundation

Als je een gebouw gaat demonteren komen er veel materialen vrij. Materialen die in veel gevallen prima herbruikbaar zijn. Door deze opnieuw in te zetten blijft er minder afval over. Pablo van den Bosch, directeur bij Madaster: “Madaster wil afval elimineren en de transitie faciliteren van een lineaire naar een circulaire economie. Dat doen wij door materialen een identiteit te geven.”

Een lineaire economie waarbij we alle grondstoffen opgebruiken; daar moeten we volgens Madaster zo snel mogelijk vanaf. Vanzelfsprekend vinden zij het Bouwprogramma Zuid-Holland dan ook een goede impuls voor een circulaire economie, en werken daar graag actief aan mee. Zo stellen zij hun propositie beschikbaar en lichten partners bij Cirkelstad graag toe hoe het register ingezet kan worden. “Door data te beheren van gebouwen en de toegepaste producten en materialen.”

“Op ons data platform kunnen we automatisch 3D Building Information Models verwerken”, legt Van den Bosch uit. “Wij halen daar de relevante informatie uit en stellen die beschikbaar voor de vastgoedeigenaar, zodat die de data kan beheren, gebruiken en/of delen. We letten daarbij in het bijzonder op privacy en security, dat is onze kracht.”

En dat biedt veel voordelen. “Als iemand in de circulaire economie wil gaan minen, dus oogsten in plaats van slopen, dan wil hij weten; welke producten zitten er nu eigenlijk, wat is de conditie en hoe kan ik die hergebruiken. Op het moment dat producten digitaal geregistreerd staan kom je daar veel efficiënter achter, dan door het pand fysiek te onderzoeken.” Op deze manier kan men, soms al enkele jaren voor het einde van het gebruik van een gebouw, op zoek naar een herbestemming. “Als je langer van tevoren weet welke materialen er straks vrijkomen, kun je gericht zoeken waar je het opnieuw in kunt zetten en plannen wanneer dat gebeurt. Dus niet eerst afbreken en dan kijken wat er mee te doen, maar eerst oriënteren wat kan ik er mee, en als je een bestemming hebt gevonden ga je het demonteren en kan het in een keer rechtstreeks naar de nieuwe bestemming toe.”

‘We brengen vooral stakeholders bij elkaar’

Ron Jacobs Kloeckner Metals ODS Nederland

“Onze ambitie is om alle stakeholders uit ons netwerk samen te brengen in een community en samen systemen ontwikkelen waarvan geen restafval overblijft.” Dat zegt Ron Jacobs, salesmanager ODS Staalbouw dat onderdeel is het grotere Kloeckner Metals. Zo’n proces kan je volgens Jacobs echter niet alleen vormgeven.

“We hebben alle stakeholders in een ketengroep gemobiliseerd en gezamenlijk een circulaire opleiding doorlopen bij CIRCO. Daar sprak iedereen zijn circulaire propositie naar elkaar uit. Wij zagen het vervolg vooral in een groepsverhaal waarbij we een community of gevelgemeenschap wilden oprichten. Dat idee sprak iedereen aan en heeft uiteindelijk geleid tot stichting Light Steel Framing Façade Community die momenteel wordt opgericht.”

Het doel is om met elkaar systemen te ontwerpen die uiteindelijk universeel toepasbaar zijn. Een voorbeeld daarvan is volgens Jacobs het combineren van het gevelsysteem Jansen met het systeem Skellet, wat lijkt op het oude Meccano. “Dat hebben we samengevoegd tot een hybride oplossing. Die is uitermate geschikt voor lichte systemen zoals Tiny Houses, uitbouw of optopping.”

Daarnaast beschikt ODS over een grote hoeveelheid kennis en data van projecten waar de afgelopen 50 jaar aan is gewerkt. Zo was het onder andere betrokken bij de bouw van het Centraal Station en Depot Boijmans van Beuningen, beiden

in Rotterdam. “De gegevens willen we omzetten in bruikbare data. De oogstkaart is er al en kan gebruikt worden voor bedrijven die willen gaan minen.”

Een bouwprogramma zoals dat van Zuid-Holland kan zeker bijdragen aan het realiseren van de ambitie. “Als je weet voor wie je mag bouwen dan kun je je ook veel beter richten op schaal en richting” vertelt Jacobs. “Ik zie daarnaast veel potentieel in de havens van Rotterdam en Antwerpen. Dat zijn nu al logistieke knooppunten. Als we allerlei nieuwe logistieke stromen voor circulariteit en hergebruik die kant op kunnen sturen, eventueel gecombineerd met sociale werkplaatsen of opleidingen, dan kunnen we stappen zetten.”

‘Kennisdelen zorgt voor versnelling’

Michel Baars , directeur New Horizon Urban Mining

Voor Michel Baars is de transitie waarin we zitten vooral een samenspel tussen de markt en het publieke domein. De Bouwagenda is in zijn ogen de plek waar beide partijen elkaar raken. Marktpartijen laten zien dat het sneller kan dan beleidsmakers nu nog vaak denken. “Het onvoorwaardelijk delen van kennis zorgt voor versnelling.”

Helaas ziet Baars dat partijen het delen van kennis vaak niet makkelijk vinden. “En dan bedoel ik kennisdelen zonder dat dat direct tot een opdracht leidt of een aantekening op de bank van wederdiensten. Je wordt er kwetsbaar van. Als je bereid bent alles te delen wat je weet zul je beter moeten worden omdat je concurrent jouw kennis morgen ook weet. Het wekt een bepaalde drive op om heel eager te zijn op de eigen ontwikkeling.”

Hij startte vier jaar geleden met New Horizon dat zich volledig richt op het terugwinnen van bouwmaterialen en -producten uit bestaande gebouwen, zodat deze weer volwaardig in een nieuw project kunnen worden hergebruikt. “95 procent van mijn klanten hebben geen circulaire ambities.

Ik werk aan concepten die opschaalbaar en vooral concurrerend zijn met lineair. Ik geloof er niet in dat wij de vastgoedwereld moeten overtuigen van de noodzaak van een circulaire economie. Niet de visser moet het aas lekker vinden maar de vis. Ik houd hen iets voor waar ze op toehappen en dat is gewoon geld. Als ik goedkoper, sneller of bereid ben om meer risico's te nemen dan gaan ze met mij werken. En als ik daarmee mijn circulaire ambitie realiseer is dat hartstikke fijn.”

Tegelijkertijd zegt Baars zich zorgen te maken over het adaptieve vermogen van overheden en het

grote bedrijfsleven. “Behalve circulariteit hebben we in de sector te maken met digitalisering en robotisering die elkaar enorm versnellen. Maar dat wordt door overheden en het grote bedrijfsleven onvoldoende onderkend. De ontwikkelingen gaan zo snel dat beleid nodeloos achterloopt.”

‘2050 circulair vraagt vandaag al om actie’

Jacco Knape en Yvonne van Delft

“Als we in 2050 circulair willen zijn vraagt dat nu om actie. Hoe we die transitie uiteindelijk vormgeven is een opgave van overheid en ondernemers samen”, zegt Yvonne van Delft wethouder Werk, Inkomen en Cultuur van de gemeente Leiden. Haar collega Jacco Knape, wethouder van Katwijk met onder andere duurzaamheid in zijn portefeuille kan zich daar volledig in vinden. “Onze ondersteuning op circulariteit is nog niet voldoende. Dat moet en kan beter. Ik verwacht dat het Bouwprogramma daarin voor ons een belangrijke rol gaat spelen.”

De stip aan de horizon is voor de twee wethouders helder: in 2050 is de Nederlandse economie volledig circulair. “Daar gaan we als regio stapsgewijs naar toe”, zegt Van Delft. De gemeente Leiden heeft daarvoor drie lijnen uitgezet: circulair bouwen, verwaarden van reststromen en inkoop. “De komende jaren moeten we in Leiden 8500 nieuwe woningen bouwen. Dan is het belangrijk om tot goede voorbeelden te komen als het gaat om het herontwerpen van producten om hergebruik van product en materialen te maximaliseren”, vertelt de Leidse wethouder. “We trekken bij onze aan-

pak graag met de regiogemeenten op om kennis en ervaring uit te wisselen.” Jacco Knape knikt en zegt: “Wij gaan bijvoorbeeld in Valkenburg een heel nieuw dorp bouwen met maar liefst 5000 woningen. De vraag is hoe kunnen we dat op een andere manier doen die past bij deze tijd en waar we later geen spijt van krijgen. Om kennis op te halen en te delen zijn we daarom als Leidse regio lid geworden van Cirkelstad. We verwachten veel van dit netwerk dat ondernemers en gemeenten samenbrengt.”

Yvonne van Delft

‘We moeten het vooral met z’n allen gaan doen’

Noor Huitema, co-founder Copper8

Noor Huitema, co-founder van Copper8 ziet diverse mooie circulaire voorbeelden en nog meer daarvan in de pijplijn zitten. “Dan is het toch gek dat we circulariteit nog steeds niet als standaard hebben? Dat heeft alles te maken met het feit dat we vastzitten in spreadsheets, ingesloten patronen een een grote dosis wantrouwen. Hieruit stappen en circulair gaan bouwen is eng en tegelijk heel leuk, laten we het vooral proberen en stappen gaan maken door het met z’n allen te gaan doen.

Ze juicht het Bouwprogramma Zuid-Holland dan ook toe. “Hoe meer je partijen met dezelfde mindset en vanuit opdrachtgeverschap bij elkaar kunt brengen hoe beter. Door massa in de markt te zetten kan je opdrachtnemende partijen volume bieden en kunnen we sneller stappen zetten.” Vooral de grootschaligheid ziet zij als een pluspunt. Tegelijkertijd weet ze uit ervaring dat er bij vooral grootschalige projecten veel belangen komen kijken en het tijd kost om het in beweging te brengen.

Zo is Copper8 betrokken bij Lincolnpark, een project van Bouwprogramma Metropool Regio Amsterdam. Bij Haarlemmermeer moet de circulaire wijk van de toekomst komen.

“Verschillende belanghebbenden maken het proces erg complex. En juist omdat het complex is en langer duurt, is het lastig om alle partijen aan te haakt te houden als een vervolgstap uitblijft.” Volgens Noor moet daarom binnen een Bouwprogramma veel aan stakeholdermanagement worden gedaan, en bestuurders in een vroeg stadium aanhaken zodat de vaart in het proces blijft.

Haar ambitie is om vanuit “het doen ervaren wat het is en daarmee de wereld veranderen. En heel goed kijken naar een procesmatige opschaling en zeker niet alleen in technische zin. Over het algemeen”, voegt ze er aan toe, “zie ik alleen maar kansen. We staan in een fantastische tijd waarin we kunnen experimenteren, nieuwe dingen kunnen doen en kunnen kijken of we dat ten goede van de wereld kunnen laten komen. Je hebt wel duizend wegen die naar Rome leiden. Er is niet één waarheid maar met elkaar het pad ontdekken levert heel veel mooie, spannende en enge momenten op. Maar wel met heel veel plezier.”

Jacco Knape

Opschalen

Volgens het tweetal is het delen van kennis dus heel belangrijk. Knape: “Dit jaar heeft Van der Hulst Bouwbedrijf uit onze regio de duurzaamheidsprijs gewonnen met een concept van een demontabele woning. Dat voorbeeld is er nu. De volgende vraag is ‘hoe schaal je dat op en wat kun je daarvan in Valkenburg gebruiken?’ En kunnen zij op hun beurt met de aanwezige kennis en ervaring het Bouwprogramma naar een hoger plan brengen?” Ook Van Delft ziet de meerwaarde van het Bouwprogramma in het realiseren van goede voorbeelden en het delen van kennis. “Juist die community is belangrijk, omdat je elkaar nodig hebt om verder te komen.”

Tussen de oren

Beiden zijn al geruime tijd actief op het vlak van circulariteit maar zien ook dat het nog niet bij iedereen tussen de oren zit. “In de transitie die we in Katwijk maken op het gebied van duurzaamheid zag ik dat het thema circulaire economie wat onderbelicht blijft. Ook bij het bedrijfsleven zijn nog niet zoveel ontwikkelingen als op andere thema’s zoals bijvoorbeeld de energietransitie.” Yvonne van Delft geeft daarvoor als verklaring dat zowel het bedrijfsleven als de lokale overheid op dat gebied al erg veel moet. “We zijn als gemeente heel actief bezig met de energietransitie en private partijen zijn daar goed bij betrokken. Voor de circulaire economie geldt dat de Rijksoverheid wel de stip aan de horizon heeft gezet, maar het vooralsnog voor een belangrijk deel aan provincie en gemeenten overlaat om daar te komen.

Kortom, we moeten met concrete circulaire projecten nu expertise opbouwen om de doelstellingen ook daar te halen.”

Dwingende hand

Tegelijkertijd vindt zij dat een dwingende hand van de overheid soms wel kan helpen. “We hebben tijdens de Leidens ontzetting in oktober aan de horeca de eis gesteld dat er met statiegeld op bекers zou worden gewerkt. Dit om zwerfafval fors terug te dringen. En je zag dat door die eis er door alle horeca met één systeem werd gewerkt.” Knape: “In Katwijk zijn we bezig met de pilot aardgasvrije wijken waar we gaandeweg bekijken wat voor regelgeving nodig is om een en ander te versnellen. Ik denk dat die manier van werken met het Bouwprogramma ook kennis op gaat leveren op welke wijze regelgeving een circulaire economie dichterbij kan brengen. Maar laten we dat eerst met elkaar ontdekken en doen, dat wil zeggen: gemeenten en ondernemers samen. Ik zie ook dat de gedachte van circulariteit in allerlei initiatieven steeds meer terrein wint. De tijd is er echt rijp voor.”

“Vanaf 1 januari worden de zes gemeenten in de Leidse regio lid van Cirkelstad en vormen daarmee Cirkelstad regio-071. Dit doen zij onder de vlag van Economie071, de economische samenwerking in regio Leiden. Deze samenwerking zorgt voor actieve kennisuitwisseling en samen optrekken in de circulaire opgave. www.economie071.nl

‘Circulaire economie levert banen op’

Dick van Veelen, algemeen directeur Visgroep

Het slagen van een bouwprogramma zoals dat van Zuid-Holland hangt af van de slagkracht. “We hebben onze buik vol van papieren tijgers”, stelt Dick van Veelen, algemeen directeur Vis Groep. “Als een programma dusdanig wordt ingevuld dat je bepaalde zaken af kunt dwingen dan kan het zeker helpen bij het realiseren van je ambities.”

En ambitieus zijn ze bij de Vis Groep zeker. “We zijn een club van echte doeners. Als we ergens echt in geloven en voor 100 procent achter kunnen staan, dan gaan we er ook voor.” Een goed voorbeeld daarvan is de Vis Academy. “Het werk wat wij doen bestaat uit het zagen en frezen in beton. Werk dat je vooral in de praktijk leert. Omdat we merkten dat de huidige opleidingen niet goed aansloten op de praktijk hebben we besloten een eigen Academy op te richten waarin negen leermeesters de leerlingen de fijne kneepjes van het vak bijbrengen.

“Het werk dat we doen is ook geschikt voor lager opgeleide mensen, of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt”, legt Van Veelen uit. “De Academy is een groot succes. Gemiddeld slaagt zo’n 75 procent van de deelnemers voor de opleiding en vindt binnen de Vis Groep een vaste baan.” De Academy levert goed geschoolde en gemotiveerde medewerkers af. “We willen mensen trots laten zijn op hun werk en de organisatie. Niet alleen mensen van buitenaf, maar ook de mensen die al bij ons werken. Via het ontwikkel-

programma 1LevelUp laten wel elke medewerker ieder jaar een niveau omhoog gaan. Als je daarin slaagt ga je als bedrijf in zijn totaal ook elk jaar een niveau omhoog. Dat dat werkt blijkt wel uit de positieve feedback die we van onze relaties krijgen.”

Vanaf de start is Dick van Veelen steeds nauw betrokken geweest bij Cirkelstad. “Ik zie Cirkelstad als een aanjager en platform. Een kapstok waaraan je je verhaal kunt ophangen. Nu er steeds meer haakjes bijkomen wordt de impact groter en kunnen we het verhaal nog beter vertellen. Door kennis te delen kom je in de versnellingsfase en kun je stappen zetten.”

‘Niet te complex maken’

Tanja Voogd, business developer Innovation Quarter

Tanja Voogd, business developer bij InnovationQuarter (IQ) ziet dat het momentum rond de transitie naar een circulaire economie aan het ontstaan is. Tegelijkertijd vindt zij dat het allemaal soms te complex wordt gemaakt. “We willen het ook allemaal tegelijk waardoor het uiteindelijk stukt en het niet van de grond komt.”

Binnen Innovation Quarter, de regionale ontwikkelingsmaatschappij van Zuid-Holland, werkt Voogd nu zo’n vier jaar aan het thema circulair. “We werken samen met bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties aan innovaties, nieuwe businessmodellen - zoals ‘Smart Space as a Service’ - en aan het ontwikkelen van (nieuwe) clusters en waardeketens voor de regio Zuid-Holland.” Voor de bouw is zij momenteel een verkenning aan het doen naar de waardeketen voor

circulair beton. “Met de markt zijn we in gesprek over het realiseren van schaalbare impactvolle business cases, bijvoorbeeld op het gebied van CO2 mineralisatie als grondstof voor beton. En hoe kunnen we grootschalig beton hergebruiken en hoogwaardig toepassen.”

De circulaire economie vraagt om innovatie en om een ketensamenwerking. Maar ondernemers kennen volgens Voogd vaak de bedrijven in hun keten niet goed. “Het bouwen aan die nieuwe ketens voor de regio, dat is waar ik dagelijks aan werk. Cirkelstad is daar een belangrijke partij in, zij verbinden netwerken. Het bouwprogramma kan vervolgens verschillende vraagstukken oppakken en in projecten het circulaire geweten zijn.”

Tegelijkertijd vindt zij dat we het met elkaar soms te complex maken. “Begin met het versimpelen, pak eerst één product, onderzoek welk businessmodel voor jouw interessant is, of hoe je een productontwerp kan aanpassen, welk materiaal zou je kunnen vervangen met een duurzame variant? Zo creëer je een startpunt”, zegt Voogd die van oorsprong bioloog is. “Mijn persoonlijke ambitie is dat we snel binnen de draagkracht van de aarde gaan handelen. We gebruiken nu wereldwijd 1,7 planeet per jaar. En als we allemaal leven als in Nederland hebben we jaarlijks zelfs 3,4 planeet nodig. Laten we daarom veel meer in harmonie met de planeet gaan leven.”

‘Vertragen om te kunnen versnellen’

Judith Schueler, directeur kennisprogramma ACCEZ

Judith Schueler ziet wel iets in een kruisbestuiving tussen het Bouwprogramma Zuid-Holland en haar kennisprogramma. “Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van gebouwen, wijken en gebieden stil te staan bij de vraag wat leren we hier nu van? Soms is het daarom belangrijk om te vertragen om te kunnen versnellen.”

ACCEZ is het kennisprogramma van de provincie Zuid-Holland, het Zuid-Hollandse bedrijfsleven en universiteiten voor het stimuleren van de circulaire economie. “Wat wij doen”, legt Schueler uit, “is wetenschappers, ondernemers en beleidsmakers met elkaar verbinden. Dat zijn werelden die elkaar normaal niet zo snel tegenkomen. Doel daarvan is om mét elkaar tot concrete antwoorden te komen op vraagstukken.”

Volgens Schueler dreigt kennis een wegwerpproduct te worden. “Daarmee bedoel ik dat er nog steeds onderzoeksprojecten worden uitgevoerd waarvan er met het resultaat niet of nauwelijks iets wordt gedaan. De uitdaging is om ervoor te zorgen dat de gezamenlijk opgebouwde kennis ondernemers, onderzoekers en beleidsmakers ondersteunt bij het realiseren van de transitie. Dat is wat we doen.”

Schueler ziet daarom mogelijkheden om vraagstukken die bij het Bouwprogramma oor Zuid-Holland komen bovendrijven op te pakken. “Door concrete projecten in Zuid-Holland te gaan draaien gaan we ontzettend veel leren over circulair bouwen en circulaire gebiedsontwikkeling. Als je daar wetenschappelijke kennis aan toevoegt kun je generieke lessen trekken die van waarde zijn voor beleid en voor de hele bouwsector. Wat kun je leren van bijvoorbeeld de Binckhorst, waar ACCEZ al onderzoek doet, voor toepassingen in

de Spaanse Polder of Merwe-Vierhaven, en vice versa?”

De omslag naar duurzaam bouwen vraagt om grote veranderingen. Dat daarvoor soms een stapje rustiger moet worden gezet om daarna weer te versnellen is volgens haar logisch. “Het is goed om even de rust te pakken en de tijd te nemen om te kijken hoe nieuwe partijen elkaar kunnen leren kennen en vertrouwen om zo nieuwe netwerken te vormen die nodig zijn voor de circulaire valuecase van morgen. Natuurlijk moeten we ook doen, maar om circulariteit te versnellen is ook richting nodig. En goede gezamenlijke opgebouwde kennis is daarvoor de basis.”

Bouwprogramma Zuid-Holland impuls voor regionale circulaire bouwconomie

Bouw mee aan een duurzame toekomst

De komende jaren worden er in de provincie Zuid-Holland zo’n 240.000 nieuwe woningen gebouwd, is er alleen al in Den Haag en Rotterdam 1,2 miljoen m2 kantoorruimte extra nodig en ligt er een geweldige verduurzamingsopgave. Tegelijkertijd is de stip op de horizon geplaatst en moet de Nederlandse economie volledig draaien op herbruikbare grondstoffen en bouwmaterialen. Kortom, de circulaire ambitie is groot. Daarom moeten we zo snel mogelijk van ‘praten naar doen’. Het Bouwprogramma Zuid-Holland heeft de focus op projecten om met elkaar van elkaar te leren en zo de circulaire bouwconomie te versnellen naar het nieuwe normaal.

Cirkelstad heeft een 3 jarig ‘Bouwprogramma’ geformuleerd om de bouw-, renovatie- en slooppogaves in de Provincie Zuid Holland te ondersteunen. De ambitie is om de nu nog veelal lineaire opgaven te begeleiden naar een circulaire realisatie. Provinciale Staten heeft voor het programma voor de komende 3 jaar € 500.000 uitgetrokken. iCircel voert het programma uit en werkt tegelijk aan de doelstellingen van de provinciale routekaart circulaire bouw en levert input voor nieuw beleid.

Het nut en de noodzaak van een circulaire economie, ook in de bouw, zijn inmiddels wel helder. Immers de gebouwde omgeving neemt in Nederland veertig procent van het materiaal- en energieverbruik voor haar rekening.

Bij materiaalafvalstromen gaat het om ongeveer 24 miljoen ton per jaar. Belangrijker nog is de potentiële waarde van deze gebouwen, componenten bij oneindig hoogwaardig hergebruik. En daarmee is direct duidelijk dat circulair ontwerpen en daaraan relevante businessmodellen koppelen, zoveel kansen bieden.

Fundament van het meerjarig Bouwprogramma zijn concrete bouw- en ontwikkelprojecten die in Zuid-Holland de komende tijd op stapel staan. Uitgangspunten daarbij zijn dat de opschaling centraal staat, de kennis collectief wordt gemaakt, elk project weer een stukje circulaider is en relevante organisaties langdurig worden betrokken. Kennisdeling en feedback vindt plaats binnen de aangesloten Communities of Practice van Cirkelstad om op die manier weer meer en meer partijen te bereiken.

Bouwprogramma concreet

Circulair bouwen en ontwikkelen brengt veel vragen met zich mee. Hoe ga je bijvoorbeeld van een lineaire, naar een circulaire vraag? Bij het Bouwprogramma wordt maatwerk in circulair bouwen

en ontwikkelen erkend en worden ontwikkelaars, bouwers en overheden in het proces bijgestaan. De volgende stap is het zoeken en vinden van de juiste (praktische) kennis voor het betreffende project. Zo krijgen deelnemers toegang tot de Cirkelstad Academie, een kennisplatform met diverse tools ter beschikking. Ook organiseren we voor de projecten binnen het Bouwprogramma masterclasses om collega’s of (onder)aannemers te inspireren. Projecten worden ge-audit om te weten waar ze staan en daarmee draaien we meteen mee in het Nationale convenantprogramma ‘Samen versnellen’ om te werken naar circulair bouwen als het nieuwe normaal.

Productontwikkeling

Naast procesbegeleiding en kennisontwikkeling werken we binnen het Bouwprogramma ook aan productontwikkeling. Daarbij richten we ons op innovatief gereedschap voor circulair bouwen. Binnen de Community of Practice worden bestaande oplossingen opgeschaald en waar nodig nieuwe innovaties gerealiseerd. Zo faciliteren we de ontwikkeling van een materialenpaspoort, werken wij mee aan inzicht in materiaal en grond-

stofstromen en marktplaatsen voor de verhandelbaarheid van materialen. iCircel start een strategische samenwerking met Blue City om innovaties binnen de bouwsector aan te jagen en te zorgen voor launching customers waardoor we de sector kunnen helpen om sneller te vernieuwen.

Informatie

Wil ook jij jouw project naar een circulair icoonproject brengen? Of heb je vragen over het Bouwprogramma Zuid-Holland? Neem dan contact op met Nico van Hoogdalem via 06-15229283 of contact@icircel.nl.

iCircel
Circulair ontwikkelaar

Op initiatief van:

